

delivered solid results in a challenging market

ПІДСУМКОВИЙ ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ФОКУС-ГРУП У МІСТАХ ГРУПИ 1-Ф:

03-24.07.2017

ТРАНСКРИПТ

ЛЮДИНО- ЦЕНТРИЧНИЙ БЮДЖЕТ (ВИДАТКИ НА 1 ЖИТЕЛЯ У РОЗРІЗІ ГАЛУЗЕЙ)

БЮДЖЕТ

ПРЕАМБУЛА

Опис проекту і методології. В рамках проекту «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні», що впроваджується Асоціацією міст України спільно з Норвезькою асоціацією місцевих та регіональних влад, Норвезьким інститутом міських і регіональних досліджень Осло і Акерхузького університетського коледжу прикладних наук, за фінансової підтримки МЗС Норвегії, компанією «Оперативна соціологія» було проведено дослідження з вивчення думки працюючої молоді міст – учасників проекту з приводу діяльності органів місцевого самоврядування у сфері місцевих фінансів. Об'єктом дослідження були обрані молоді мешканці міста, віком від 25 до 35 років, з досвідом проживання і роботи у своєму місті від 1 року. З урахуванням специфіки об'єкта вивчення і мети дослідження було вирішено реалізувати якісну стратегію соціологічного дослідження з використанням методу фокус-груп.

Фокус-група – це базовий груповий метод якісного аналізу соціальної інформації, який за допомогою спеціально організованої за дослідницьким планом групової дискусії дає змогу з'ясувати реально наявні особливості соціальної практики через актуалізацію особистого досвіду учасників дослідження. Інформація, що отримується за допомогою фокус-групи, не є простою сумою індивідуальних думок, але завжди виступає продуктом групової динаміки, за якої відповіді інформантів стимулюються присутністю інших учасників та аргументуються у спорах або згоді з іншими. Крім того, колективне обговорення дає можливість усебічно розглянути різні аспекти предмета дослідження.

Така дискусія особливо ефективна, коли необхідно зрозуміти, що насправді думають і відчувають люди, які опиняються в конкретних ситуаціях та діють певним чином. Завдяки цьому ефекту дослідження, проведені методом фокус-групи, вирізняються великим евристичним потенціалом, адже дають змогу глибоко дослідити проблему, проаналізувати широкий спектр думок і стереотипів, які не можуть бути виявлені більш формалізованими методами (наприклад масовим опитуванням), виявити ті реальні процеси та моделі взаємодії, які властиві діяльності кожного залученого до дослідження респондента.

У цьому дослідженні була застосована найбільш поширена форма фокус-групи – інтерв'ю з гайдом, у якому послідовно представлені тільки теми, що потребують обговорення. Рекрутування учасників фокус-групи проходило відповідно до мети й задач дослідження. Вибірка становила 5–12 осіб. Головна вимога до складу учасників – гомогенність – дотримана.

Міста – учасники проекту: Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Луцьк, Рівне, Тернопіль, Херсон, Черкаси, Чернівці, Чернігів.

Опис груп. У фокус-групах брали участь від 5 до 12 інформантів. Загалом опитані 83 молодих мешканці міст – учасників проекту, з них 36 жінок та 47 чоловіків. Серед напрямів трудової діяльності учасників фокус-груп – адміністративна робота (18), сфера торгівлі (12), робітничі професії (12), сфера послуг (11), кваліфіковані працівники на виробництві (8), підприємницька діяльність (7), ІТ-сфера (4) та армійська служба (4), банківська сфера (2), сфера освіти (3), сфера охорони здоров'я (1).

Час і місце проведення. Фокус-групи проходили здебільшого в конференц-залах центральних готелів міст – учасників проекту, у поодиноких випадках – у місцевих закладах культури. Тривалість фокус-груп – від 1,5 до 2 годин. Загальну атмосферу на всіх фокус-групах можна визначити як доброзичливу. Відчувалися зацікавленість і бажання ділитися своїми думками.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. ОЦІНКА КОМФОРТНОСТІ ПРОЖИВАННЯ В МІСТАХ

1.1 ПОЗИТИВНІ МОМЕНТИ

Розмови з учасниками фокус-груп ми починали з загального питання про їхню оцінку комфортності проживання у власному місті. Таким чином, учасники розпочинали дискусію саме з власних уявлень про те, що є важливим для їхнього комфортного проживання у місті. Цікаво зазначити, що перелік сфер був досить вузьким і стосувався здебільшого саме власних повноважень міста. Так, молоді мешканці міст – учасників проекту частіше порушували питання благоустрою, громадського транспорту, туристичної привабливості міста та його екологічного стану, коли говорили про позитивні і проблемні аспекти проживання у своїх містах.

Серед **позитивних аспектів** проживання у своїх міста інформанти називали:

Варто зазначити, що були випадки, коли в одній групі озвучувались протилежні думки з приводу одних і тих самих питань. Так, в одній розмові учасники висловили і задоволення станом справ у якійсь сфері, і водночас критичні зауваження з певного приводу в тій самій сфері. У нашому звіті ми наводимо весь спектр думок, висловлених інформантами. Отже, розглянемо перелічені аспекти детальніше.

«Також молоді люди цінують можливість економити як власний час, так і гроші, необхідні на використання громадського транспорту»

«Роботи з благоустрою місць відпочинку мають важливе значення і для комфортного проживання у місті, і для позитивного його образу загалом»

Серед **привабливих сторін** проживання в містах – учасниках проекту інформанти називали чимало аспектів благоустрою міста, якості роботи громадського транспорту та туристичної привабливості дійсно специфічного характеру для кожного з перелічених міст. Але була й спільна для всіх міст якість, яку інформанти вважали перевагою проживання саме в тому місті, у якому вони живуть зараз. Це **компактність міста**. У кожному місті, за винятком м. Тернополя, учасники фокус-групи називали цю характеристику як фактор комфортного проживання у своєму місті. Відносно невеликий розмір міст робить зручним переміщення в них і стосується загального враження від ритму життя. Також молоді люди цінують можливість економити як власний час, так і гроші, необхідні на використання громадського транспорту. «Воно дуже комфортне, компактне, що можна пішки все обійти» [Чернівці, 83], – дуже показово зазначив учасник фокус-групи у м. Чернівцях.

Іншим спільним для більшості міст – учасників проекту фактором комфортного проживання є **велика кількість парків, скверів та інших місць відпочинку** в місті, а також їх гарний і доглянутий стан. Цей фактор самостійно назвали учасники 7 із 10 міст (Чернігів, Житомир, Луцьк, Тернопіль, Вінниця, Черкаси та Херсон). Як зазначили інформанти з Вінниці, роботи з благоустрою місць відпочинку мають важливе значення і для комфортного проживання у місті, і для позитивного його образу загалом. Оцінюючи привабливість парків відпочинку та проведених за останній час у парках робіт з благоустрою, інформанти розповідали про квіткове оформлення, облаштування парків лавками та сміттєвими урнами, наявність освітлення, фонтанів, дитячих майданчиків та арт-об'єктів, а також якість прибирання.

З **якістю прибирання та вивозу сміття** не лише в паркових зонах, але й у місті загалом інформанти більшості міст-учасників також пов'язують комфортність проживання. Так, молоді мешканці Чернігова, Житомира, Луцька, Тернополя, Івано-Франківська та Вінниці стверджували, що їхні міста комфортні для проживання зокрема й завдяки увазі влади міст до прибирання. З цього приводу один з учасників з м. Чернігова зазначив: «Комфорт для мене – это чистота вокруг. В принципе, чисто. До определенной степени. Ну, несмотря там на какой-то там человеческий фактор. Когда мы уже говорим, что люди не имеют минимальной культуры. Там чего-то кидают бумажки, где попало. Неважно. Но как городская власть следит за чистотой, да» [Чернігів, 124–128].

Також зусилля місцевої влади з благоустрою міста є відчутними для молодих мешканців завдяки **ремонтним роботам на вулицях і дорогах**: «Про центр можу сказати, що став цікавіший і гарніший. Багато доріг в центрі стало кращими. Також багато дитячих площадок зроблено, відремонтовано» [Луцьк, 86–87].

Такі роботи з благоустрою, на думку інформантів, підвищують **туристичну привабливість міста**, що є додатковою умовою комфортного проживання з погляду учасників фокус-груп з Рівного, Івано-Франківська, Чернівців і Херсона. Зокрема, учасники з Івано-Франківська зверну-

«На вокзалі є надписи, така табличка велика для туристів, саме англійською мовою, план нашого міста»

«Учасники фокус-групи з Луцька були впевнені, що найкращий громадський транспорт саме в них у місті»

ли увагу, що додатковою перевагою в цьому питанні є навігаційна зрозумілість міста з двомовними графіками руху громадського транспорту та назвами зупинок громадського транспорту: «На вокзалі є надписи, така табличка велика для туристів, саме англійською мовою, план нашого міста» [Івано-Франківськ, 105–106]. Наявність мистецьких об'єктів та поживлення культурного життя також сприяють туристичній привабливості міст і комфортності проживання містян, на думку наших інформантів.

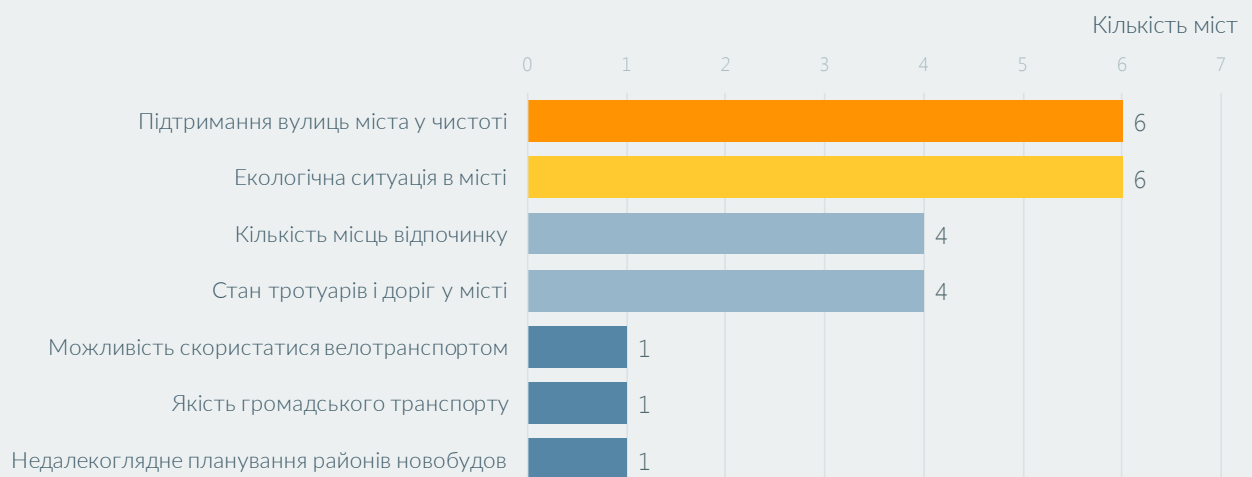
Громадський транспорт – якість самого транспорту та зручність графіку його руху – є приводом назвати своє місто комфортним для мешканців міст Луцька, Івано-Франківська та Черкас. І якщо мешканці Івано-Франківська обережніші в оцінках і порівнюють здебільшого з попереднім станом громадського транспорту в місті, то учасники фокус-групи з Луцька були впевнені, що найкращий громадський транспорт саме в них у місті: «Таке відчуття, що для Луцьку маршрутки купують, катають, а потім відправляють у інші міста» [Луцьк, 416]. І все ж навіть учасники фокус-груп з цих міст при розгортанні розмови також були схильні критично оцінювати і власне стан транспорту, і якість надання послуг перевезення.

Також у м. Луцьку та Івано-Франківську інформанти називають фактором комфортного проживання наявність велосипедних доріжок: «Велодоріжок багато поробили. [...] Їх не було взагалі, їх зробили багато і продовжують робити у місті, дуже зручно» [Івано-Франківськ, 125, 127].

Серед інформантів також лунали окремі ремарки з приводу того, що забезпечує комфортність проживання у їхніх містах. Так, у м. Вінниці один з інформантів відзначив високу якість доріг, а інший – особливі умови для людей з обмеженими можливостями.

1.2 ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Серед **проблемних аспектів проживання** у своїх містах інформанти називали:

«Так, мешканці 6 з 10 міст – учасників проекту скаржились на незадовільний стан природних об'єктів, важливих для відпочинку: місцевих набережних, місць для купання та пляжних зон»

Проблемні сторони проживання у містах – учасниках проекту, які самостійно зауважили учасники фокус-груп, також здебільшого стосувалися питань **благоустрою**, а саме: наявності достатньої кількості місць відпочинку, стану доріг у місті, підтримання вулиць міста в чистоті. На це звертали увагу учасники з Житомира, Рівного, Чернівців і Херсона.

Спільним і водночас проблемним специфічним питанням для учасників фокус-груп було питання **екологічної ситуації** в місті. Так, мешканці 6 з 10 міст – учасників проекту – Житомира, Рівного, Тернополя, Вінниці, Черкас та Херсона – скаржились на незадовільний стан природних об'єктів, важливих для відпочинку: місцевих набережних, місць для купання та пляжних зон. *«Там річка у нас, Устья у нас, немає течії як такої, ви можете погодитися. Вона взагалі така забруднена, що неможливо біля неї проходити»* [Рівне, 119], – зазначив один з учасників фокус-групи у м. Рівному. Окрема ситуація в м. Вінниці, оскільки інформанти зазначають, що екологічний стан Південного Бугу безпосередньо впливає на якість водопровідної води у місті: *«Приехали, нам говорили “вода с реки”, мы не верили, а оказывается, что правда»* [Вінниця, 168–169]. І саме **незадовільна якість води** у місті Вінниці є його головною проблемою, на думку учасників фокус-групи.

Окремим проблемним питанням, яке самостійно порушили учасники фокус-групи в Чернівцях, виявилась **можливість скористатися велотранспортом**, а значить, і **загальна якість тротуарів та доріг**. Зокрема, інформанти згадували тривалі ремонтні роботи, які не задовольняють їх своєю якістю. Так, учасники фокус-групи скаржилися на довготривалий ремонт вулиці Богдана Хмельницького, який назвали навіть негативною візитівкою міста. Також вони піддали критиці якість ремонтних робіт і на інших на дорогах та тротуарах міста.

Проблемним питанням, яке самостійно підняли учасники фокус-групи у м. Тернополі, є місцевий громадський транспорт: *«Транспорт – це [...] напевно, проблема є номер один»* [Тернопіль, 89].

Проте це не завадило учасникам віднести сферу транспорту на передостаннє, шосте, місце при розподілі пріоритетів фінансування між різними сферами в подальшому обговоренні. Також учасники фокус-групи з м. Тернополя вважають некомфортним для міста **недалекоглядне планування районів новобудов**: *«Але не в усіх новобудовах є дитячі майданчики. Зупинки стоять, все. Дитячих майданчиків немає, їх просто зараз демонтували, ніякого озеленення, нічого. Просто тупий асфальт, і все. Ніхто про людей не подумав, ні про дітей, ні про людей, які там будуть жити. Будуть тим повітрям всім дихати»* [Тернопіль, 66–70].

Проблемні сторони проживання у містах – учасниках проекту були деталізовані при подальшому обговоренні. Щоб їх виявити, а також дізнатись, яким чином молодь обраних міст вважає за доцільне їх долати за допомогою коштів місцевого бюджету, ми пропонували інформантам розподілити сім сфер видатків з міського бюджету за їхньою пріоритетністю в житті міста, на думку самих учасників фокус-групи.

«Транспорт – це [...] напевно, проблема є номер один»

2. ПРІОРИТЕТНІСТЬ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ЗА ОКРЕМИМИ СФЕРАМИ

Ми пропонуємо нашим інформантам розподілити сім сфер видатків з міського бюджету за їх пріоритетністю в житті міста на думку самих учасників фокус групи. В результаті для кожного міста ми отримали свій перелік пріоритетів для семи запропонованих сфер видатків для коштів місцевого бюджету. Для підсумкового звіту ми звели разом ці показники у спільний перелік пріоритетів для всіх міст.

В цьому розділі сфери впорядковані згідно з модальним розподілом рангових місць обраних сфер серед всіх міст-учасників проекту, тобто за найчастішою представленістю певної рангової позиції для кожної зі сфер в загальному переліку пріоритетів для кожного міста. Такий підхід дозволить нам виявити найбільш популярні рішення стосовно пріоритетності кожної зі сфер серед міст-учасників загалом, а також врахувати отриманий результат для кожного окремого міста.

Так, якщо сфера охорони здоров'я найчастіше була обрана на перше місце у більшості з міст-учасників проекту, то і в загальному переліку ми її згадуємо першою. А ось на четверте місце у жодній зі сфер не переважало, тому в загальному переліку воно відсутнє. В той же час, різними містами п'ятим місцем частіше за інші позиції були відзначені сфери освіти та благоустрою, тому вони умовно поділяють цю позицію.

	Мода	Медіана	Чернігів	Житомир	Рівне	Луцьк	Тернопіль	Івано-Франківськ	Чернівці	Вінниця	Черкаси	Херсон
Охорона здоров'я	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Соціальний захист	2	2	2	2	4	3	2	2	7	3	2	2
ЖКГ	3	3	6	3	2	7	4		5	2	3	3
Освіта	5	4	5	4	5	3	3		3	1	6	5
Благоустрій	5	5	5	6	1	5	5	5	1	6	3	6
Транспорт	6	6	4	6	6	6	6	7	6	5	5	
Фізична культура та спорт	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7

2.1 ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

У сфері охорони здоров'я інформанти назвали такі бажані заходи, що потребують фінансування з боку місцевої влади:

Сферу охорони здоров'я інформанти найчастіше ставили на перше місце як найважливішу для життя і добробуту людини. Передусім така позиція аргументувалася значним рівнем особистих витрат на медичне обслуговування при задекларованій безкоштовності медичної допомоги в Україні: «У нас в лікарню звертаються лише у крайньому випадку. [...] При середній тяжкості людина намагається впоратися сама, щоб не потрапити на гроші» [Луцьк, 395–398]. Інформанти пояснювали такий свій вибір і надзвичайною важливістю цієї сфери в житті кожного мешканця та своєю вразливістю в питаннях охорони здоров'я.

*«Сферу охорони здоров'я інформанти
найчастіше ставили на перше місце
як найважливішу для життя
і добробуту людини»*

Саме на **ліквідацію нестачі ліків і медичного обладнання** пропонують спрямувати бюджетні кошти інформанти кожного з обраних міст. Молоді містяни, спираючись на власний досвід отримання медичних послуг, говорили про незабезпеченість місцевих закладів охорони здоров'я навіть найпростішими та найнеобхіднішими речами: «Платимо за все. Начинаємо з іголки, всяких там консультацій і пробірок. Ти все купляєш. Хоча все це має бути забезпечено ними» [Луцьк, 351–353]. Але в придбанні дорогих медикаментів та медичного обладнання інформанти бачать особливу потребу. Зокрема, як зазначив один з інформантів у Чернівцях, придбання медичного обладнання в лікарні вирішило б і проблему з чергами та довгою тривалістю медичних обстежень: «Не вистачає зараз обладнання, якимось пішов у лікарні, мені треба було зробити УЗІ, сказали: треба в черзі стояти десь місяць приблизно, тому що це черга» [Чернівці, 331–333].

При цьому інформанти зауважують неможливість передбачити якість отриманих послуг навіть при додатковій оплаті. Тому окремо пропонують виділяти кошти на **залучення та підтримку кваліфікованих спеціалістів**. Учасниця з Вінниці, яка працює лікарем у місцевій

«Не вистачає зараз обладнання, якимось пішов у лікарні, мені треба було зробити УЗІ, сказали: треба в черзі стояти десь місяць приблизно, тому що це черга»

лікарні, стверджувала, що проблеми фінансування сфери охорони здоров'я є тягарем не лише для пацієнтів, але й для лікарів. І допомоги вони чекають у тому числі й від місцевої влади: *«І ми з поліклініки писали до міського бюджету, щоб підвищили зарплату медикам за рахунок міського бюджету, ну, відповіді немає ніякої»* [Вінниця, 833–834].

Також учасники підкреслили необхідність фінансового **забезпечення невідкладної допомоги**. У 5 з 10 обраних міст – Луцьку, Тернополі, Чернівцях, Черкасах і Херсоні – інформанти звертали увагу на необхідність оснащення екіпажів швидкої допомоги та забезпечення кожного пацієнта необхідними ліками, можливістю госпіталізації й необхідною медичною допомогою за бюджетні кошти: *«Ты приезжаешь на скорой в больницу, первый вопрос, который задают тебе либо же родственникам, которые тебя привезли: “У вас есть деньги?”»* [Херсон, 837–839].

Інформанти міст Рівного, Івано-Франківська, Вінниці, Черкас просять **прیدіляти увагу стану лікарняних будівель, які потребують термінового ремонту**. Учасник фокус-групи з Вінниці так прокоментував цю потребу: *«Перестроїти, переробити ці палати у лікарнях. [...] У мене батько лежав, я як прийшов, з тієї палати тікати хочеться, ну там реально жахливо»* [Вінниця, 852–854].

Окремим проблемним питанням у цій сфері також називали високий корупційний складник у медичних закладах. Учасники фокус-груп міст Житомира, Рівного та Івано-Франківська скаржились на те, що фінансово обтяжують місцевих пацієнтів не лише придбання медикаментів, а й благодійні внески, що стають обов'язковою умовою лікування. Інформанти впевнені, що збільшення фінансування сфери охорони здоров'я та більш **ретельний контроль цієї сфери** з боку представників місцевої влади міг би суттєво покращити справу.

Важливим позитивним зрушенням у цій сфері інформанти називали **введення електронних черг**, які дають можливість і зекономити власний час на прийомі до лікаря, і зробити сам процес отримання медичних послуг прозорішим. Так, у містах Чернігові та Черкасах учасники фокус-груп дуже позитивно оцінили запровадження електронних черг у міських лікарнях, а інформанти з Чернівців і Херсона поки що лише сподіваються на такі нововведення.

Варто зазначити, що не всі учасники були згодні з тим, що місцевий бюджет здатний витримати таке навантаження: *«Вони зараз так хочуть реформувати, що місцевий бюджет не допоможе. Або точніше, за місцевий бюджет, що він нічого не потягне»* [Черкаси, 449–451]. Інформанти з різних міст зазначали, що для місцевого бюджету сфери охорони здоров'я, освіти та соціального захисту не мають бути пріоритетними – їх треба фінансувати на державному рівні.

Інший варіант вирішення нагальних проблем у сфері охорони здоров'я інформант із м. Херсона вбачає в **налагодженні медичного страхування**, але наголошує, що надійність цього страхування має забезпечити влада, а от місцева чи державна – не принципово.

«Учасники фокус-груп дуже позитивно оцінили запровадження електронних черг у міських лікарнях»

2.2 СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

У сфері соціального захисту інформанти назвали такі бажані заходи, що потребують фінансування з боку місцевої влади:

Сферу соціального захисту на друге місце частіше за інші місця поставили інформанти Чернігова, Житомира, Тернополя, Івано-Франківська, Черкас і Херсона. І все ж незважаючи на таку високу позицію, учасники фокус-груп здебільшого не могли пояснити, яких саме заходів очікують у цій сфері на кошти місцевого бюджету. Головним аргументом була загальна важливість соціального захисту для всіх мешканців, і особливо для малозабезпечених.

Але окремі учасники звертали увагу й на специфічні проблеми. Одним з таких питань була **фінансова підтримка сімей з дітьми**. Цей аспект був зазначений саме інформантами з Чернігова, що є молодими батьками, – вони поставили соціальний захист на перше місце, підкреслюючи важливість для себе фінансової підтримки по догляду за дітьми.

«Незважаючи на таку високу позицію, учасники фокус-груп здебільшого не могли пояснити, яких саме заходів очікують у цій сфері на кошти місцевого бюджету»

Інше питання, яке має бути вирішене в цій сфері на кошти місцевого бюджету, на думку інформантів з міст Рівного та Черкас, також стосується безпосередньо соціальної допомоги молоді. Це необхідність **створення програм державного кредитування молодих сімей на купівлю житла**: *«Наприклад, люди одружились і вони планують разом жити і їм потрібно житло, а заробити на квартиру чи на якийсь приватний будинок, ну чесно працюючи неможливо. Якусь програму [потрібно] кредитування чи фінансування з бюджету»* [Черкаси, 716].

Учасники фокус-груп також порушували питання **допомоги людям з обмеженими можливостями**. Воно турбує мешканців Житомира, Черкас, Вінниці та спричинене власним досвідом інформантів по догляду за людьми з обмеженими можливостями. Через це була озвучена необхідність забезпечення доступності публічних просторів міста людям з особливими потребами в пересуванні, забезпечення професійної перепідготовки та працевлаштування людей з обмеженими можливостями, надання фінансової підтримки для догляду за ними.

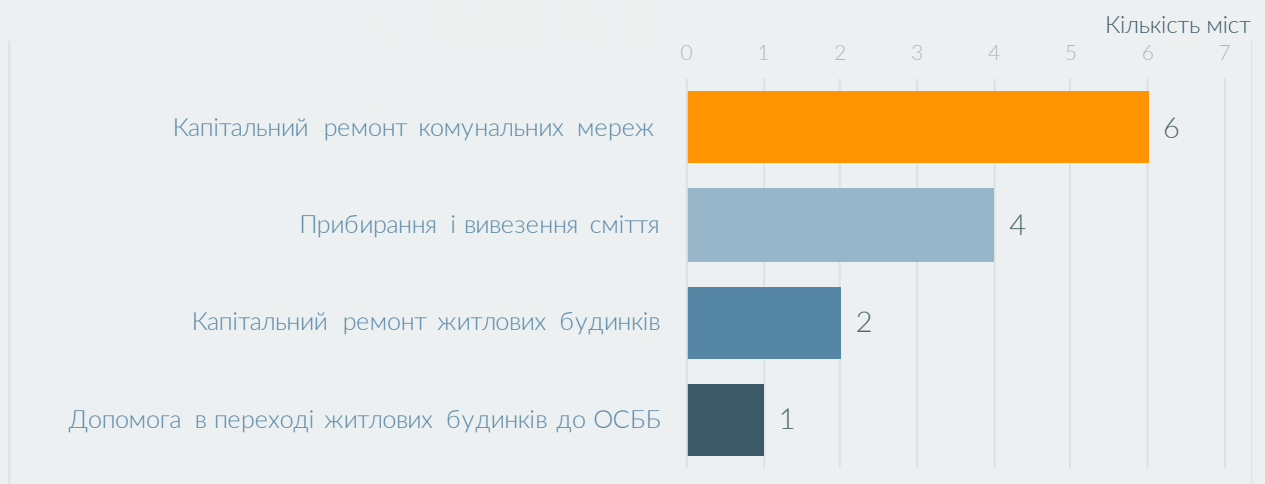
У містах Вінниці й Тернополі інформанти говорили про необхідність **допомоги безхатченкам**, зокрема в забезпеченні їх притулками та місцями роботи.

У Тернополі й Луцьку учасники фокус-групи звертали увагу на необхідність **виділення коштів для виконання зобов'язань перед учасниками АТО**. «Про учасників АТО. Ніби програма є. Можливе безкоштовне житло по категоріям, землю, але деякі водії відмовляються їх возити, деякі на міському рівні землю не може отримати. Дехто може отримати, дехто ні» [Тернопіль, 708–711], – зазначив один з інформантів.

В Івано-Франківську виокремили **питання комунікації з організаціями сфери соціального захисту**. Найбільшою проблемою, з якою інформанти пов'язують цю сферу, є труднощі отримання не лише допомоги, але й інформації про алгоритм дій для отримання необхідної допомоги. Тому основні побажання інформантів щодо заходів за кошти місцевого бюджету в цій сфері стосувались налагодження інформаційної та консультаційної роботи закладів сфери соціального захисту і підвищення культури спілкування працівників сфери з місцевими мешканцями, які звернулись по допомогу.

2.3 ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО

У сфері житлово-комунального господарства інформанти назвали такі бажані заходи, що потребують фінансування з боку місцевої влади:

Сфера житлово-комунального господарства займає третю позицію, оскільки у містах Житомирі, Черкасах і Херсоні інформанти частіше ставили її на третє місце. А загалом ця сфера була отримувала різні позиції – від другої в Рівному й Вінниці до останньої, сьомої, у Луцьку.

«Широкий розмах позицій можна пояснити, з одного боку, нагальністю потреб у фінансуванні ЖКГ, а з іншого – високим рівнем недовіри, що організації цієї сфери здатні ефективно розпорядитися виділеними коштами»

«Навести порядок із цим всім, що до цього часу вже погнило, потрухло і не в тому вигляді, в якому має бути, в якому воно ізначально робилось та будувалось»

Такий широкий розмах позицій можна пояснити, з одного боку, нагальністю потреб у фінансуванні ЖКГ, а з іншого – високим рівнем недовіри, що організації цієї сфери здатні ефективно розпорядитися виділеними коштами. Так, **недовіру до організацій ЖКГ** висловлювали у 6 з 10 міст – Чернігові, Житомирі, Рівному, Луцьку, Тернополі, Чернівцях. Один з мешканців м. Чернігова прямо заявив: *«В принципе, их работы совсем не видно. Поэтому я считаю это проблемой. Платежи – да, платим немеряно. Но по факту их работы не видно»* [Чернігів, 636–637].

Також інформанти зазначили, що роль ЖКГ в сучасних містах зменшується, оскільки функції ЖЕКів перебирають на себе ОСББ. Тому алгоритми вирішення проблемних питань у цій сфері молодими мешканцями міста найчастіше зводяться до вирішення проблем власними ресурсами: *«Я стал IT-шником, электриком, строителем. Мне понравилось. То есть все вопросы я решаю сам. Я там, в ЖКГ не обращаюсь»* [Чернігів, 828–830].

Хоча учасник фокус-групи у м. Херсоні саме **допомогу в переході житлових будинків до ОСББ** запропонував як захід, що потребує коштів місцевого бюджету: *«ЖКГ, в том смысле, нужно вкладывать деньги, в те дома, в которые покупало ОСМД, и отпускать их навсегда, потому что это все равно рано или поздно нужно сделать»* [Херсон, 558–560].

Але є в учасників фокус-груп і альтернативний погляд, який передбачає комплексне бачення цієї сфери та її вирішального значення в житті міста. І в такому трактуванні вони наголошували, що все це потребує збільшення фінансування для ефективної діяльності. Наприклад, **капітальний ремонт комунальних мереж** є необхідним заходом, що потребує фінансування з міського бюджету, на думку інформантів з Рівного, Тернополя, Чернівців, Вінниці, Черкас і Херсона. Мережі газопостачання, водопостачання, каналізація, мережі опалення, електромережа, на думку інформантів, давно застарілі й потребують капітального ремонту за рахунок місцевого бюджету: *«Навести порядок із цим всім, що до цього часу вже погнило, потрухло і не в тому вигляді, в якому має бути, в якому воно ізначально робилось та будувалось»* [Рівне, 845–847]. Майже кожен інформант у м. Чернівцях підкреслив аварійний стан комунальних мереж і необхідність виділення коштів на їх капітальний ремонт.

У м. Вінниці сфера житлово-комунального господарства найчастіше займала другу позицію у зв'язку з болючістю питання водопостачання для учасників фокус-групи. Тому одним з головних заходів, які потребують фінансування, було назване оновлення системи фільтрування і трубопроводів. *«Мені набридло йти до криниці або купляти воду»* [Вінниця, 667–669], – емоційно заявив один з учасників фокус-групи у Вінниці. У мешканців Херсону запити були стриманіші – вони очікували від ремонту комунальних мереж лише цілодобового водопостачання.

Іншим окремим заходом, за який виступили в чотирьох містах – учасниках проекту, було вирішення проблем з **прибиранням і вивезенням сміття**. У Житомирі, Івано-Франківську, Черкасах та Херсоні досить наполегливо звертали увагу на нерегулярність вивезення сміття в місцях,

«Це має забезпечити не лише комфорт проживання місцевих мешканців у цих будинках, але й безпеку перехожих»

де проживають інформанти, або ж на непередумане обладнання смітників: «Ви наши мусорки видели? Заходите вот так вот (показывает руками), кооператив, гаражи. А вы просто вот так смотрите, а оно уже выше гаражей. И никто не убирает» [Житомир, 184–186].

Важливим фронтом робіт у сфері ЖКГ, що потребує фінансування з місцевого бюджету, учасники фокус-груп у Чернівцях і Черкасах називали **капітальний ремонт житлових будинків**. Це має забезпечити не лише комфорт проживання місцевих мешканців у цих будинках, але й безпеку перехожих.

Також у м. Черкасах пролунало окреме побажання – для мінімізації витрат мешканців на комунальні послуги за кошти місцевого бюджету встановити у будинках теплові лічильники: «Щоб був лічильник на будинок, щоб не переплачувати за опалення в зимовий період, тому що це великі кошти йдуть на це» [Черкаси, 646–647].

2.4 ОСВІТА

У сфері освіти інформанти назвали такі бажані заходи, що потребують фінансування з боку місцевої влади:

Освіта частіше за інші позиції ставилася на третє місце (Луцьк, Тернопіль, Чернівці) і на п'яте (Чернігів, Рівне, Херсон). Але конкретних заходів, що потребують посиленого фінансування, більшість інформантів назвати не могли, адже в них поки що немає власних дітей дошкільного та шкільного віку. Один з інформантів у м. Вінниці це чітко виокремив: «Как бы, я не сталкивался

«Фінансова підтримка цієї галузі, на думку інформантів з Чернігова, Рівного та Луцька, має звільнити батьків дітей, що ходять у садочки та школи, від обтяжливих постійних зборів на ремонти цих закладів»

«Інформанти вважали за потрібне виділяти кошти на забезпечення міських шкіл сучасним комп'ютерним і мультимедійним обладнанням, предметних класів – спеціальними приладами, а шкільних бібліотек – підручниками, тобто всім необхідним для отримання якісної сучасної освіти»

с такою проблемою в Вінниці, тому що не так давно живу, і дітей у мене нет, чтобы их в садик вести» [Вінниця, 829–831]. Хоча навіть ті з інформантів, які власних дітей не мають, підкресливали необхідність мінімізувати шкільні збори коштів з батьків учнів: «Будь-які батьківські збори – батьки йдуть, і вони знають, що мають йти з грошима» [Івано-Франківськ, 473–474].

Фінансова підтримка цієї галузі, на думку інформантів з Чернігова, Рівного та Луцька, має звільнити батьків дітей, що ходять у садочки та школи, від обтяжливих постійних зборів на **ремонти цих закладів**. Тим більше, що інформанти з Чернігова вже спостерігали таке цільове виділення коштів: «Наприклад, в садике, у меня ходит ребенок, там постоянно собирают на ремонт. Но вот уже год не сдаю деньги. Мер запретил сдавать. Тем не менее, крышу, вот, уже делают. Откуда-то и деньги появились» [Чернігів, 725–727].

Окремо підкреслювався корупційний складник цих виплат. Основною передумовою такого стану речей інформанти вважають **недостатню кількість виховних закладів** у місті. Так, один з учасників фокус-групи у м. Рівному пояснив: «Зараз відправити дитину до садочка, поки взяточку якусь не даси або вікна десь не поставиш, чи телевізор не купиш, дитину рік чи два туди не влаштуєш, це 100%» [Рівне, 347–350].

Інформанти підкреслюють тотальність потреб у **матеріальному забезпеченні міських освітніх закладів**: «Все за рахунок батьків, все повністю. Якщо твоя дитина йде у садочок, від ложечки, кружечки, полотенечка, мильце, туалетний папір – і все це за рахунок батьків» [Чернівці, 547–548]. Тому учасники фокус-груп з Івано-Франківська, Тернополя та Чернівців наполягають на тому, щоб побутові потреби шкіл і дитячих садків забезпечувались за кошти державного й місцевого бюджетів.

Але на більшості фокус-груп все ж таки переважно зосереджували увагу на тому, що кошти місцевого бюджету потрібно спрямувати на **забезпечення шкіл міста навчальним обладнанням**. У містах Луцьку, Тернополі, Івано-Франківську, Чернівцях, Вінниці та Херсоні інформанти вважали за потрібне виділяти кошти на забезпечення міських шкіл сучасним комп'ютерним і мультимедійним обладнанням, предметних класів – спеціальними приладами, а шкільних бібліотек – підручниками, тобто всім необхідним для отримання якісної сучасної освіти.

«На думку мешканців Івано-Франківська, з місцевого бюджету можна виділити кошти на підтримку талановитих учнів та додаткову їх мотивацію до навчання через виділення премій учням – переможцям олімпіад і їхнім учителям»

«На думку мешканців Івано-Франківська, з місцевого бюджету можна виділити кошти на підтримку талановитих учнів та додаткову їх мотивацію до навчання через виділення премій учням – переможцям олімпіад і їхнім учителям»

Також підкреслювалась потреба у **фінансуванні безкоштовних позакласних занять** – творчих гуртків, додаткових курсів, спортивних секцій, які допоможуть усім дітям розвиватися поза шкільною програмою. На цьому наголошували інформанти з Житомира, Луцька, Івано-Франківська та Херсона. Зокрема, учасники фокус-групи у місті Івано-Франківську стверджували, що знають про існування таких дитячих гуртків, де безкоштовно займаються з дітьми, але ж у цих гуртках не вистачає обладнання та необхідних для роботи матеріалів.

Окремо інформанти з Луцька та Івано-Франківська звернули увагу на необхідність за кошти місцевого бюджету підтримувати талановитих учнів. Так, на думку мешканців Івано-Франківська, з місцевого бюджету можна виділити кошти на **підтримку талановитих учнів** та додаткову їх мотивацію до навчання через виділення премій учням – переможцям олімпіад і їхнім учителям.

Один інформант у м. Вінниці виніс пропозицію займатись освітою не тільки дітей, але й дорослих, розвиваючи **громадські освітні простори на базі міських бібліотек**: *«Чого не зробити бібліотеки як за кордоном? Бібліотеки за кордоном – як у нас антикафе. Ти приходиш туди, хочеться посидіти і провести якийсь-то час, так, комфортні диванчики, світло, гарно там, тобто ти сидиш, гарно, і ще можеш взяти і книжку почитати. А у нас – тільки зайшов і вже втекти хочеться»* [Вінниця, 838–842].

Варто зазначити, що в м. Херсоні один з інформантів звернув увагу на те, що сфера освіти чинить **надмірний тиск на місцевий бюджет**: *«Что на образование тратятся огромные деньги из бюджета, действительно большие деньги. При том что, вопреки расхожему мнению, что там тратятся на закупки, а на закупки идет буквально 10%, все остальное – это зарплаты, это содержание школы, ремонты, капитальные ремонты»* [Херсон, 568–572].

«Чого не зробити бібліотеки як за кордоном? Бібліотеки за кордоном – як у нас антикафе. Ти приходиш туди, хочеться посидіти і провести якийсь-то час, так, комфортні диванчики, світло, гарно там, тобто ти сидиш, гарно, і ще можеш взяти і книжку почитати. А у нас – тільки зайшов і вже втекти хочеться»

2.5 БЛАГОУСТРІЙ

У сфері благоустрою інформанти назвали такі бажані заходи, що потребують фінансування з боку місцевої влади:

Благоустрій найчастіше займав п'яту позицію з-поміж інших сфер у містах Чернігові, Луцьку, Тернополі та Івано-Франківську. Хоча у Рівному він поділив перше місце зі сферою охорони здоров'я, а в Чернівцях посів перше місце одноосібно. Інформанти зауважували, що благоустрій публічного простору стосується кожного мешканця та впливає на сприйняття міста загалом: «Якщо люди бачать, що стає краще, люди бачать гарну дорогу, хороший тротуар, кущики підстрижені, все помито, все чисто. То мені здається, що це найвища оцінка мерії, міської ради» [Чернівці, 392–394].

Так чи інакше, але в цій сфері учасники фокус-групи навели чи не найбільше конкретних побажань і рекомендацій для заходів за кошти місцевого бюджету.

Благоустрій центральних парків був одним з найпоширеніших запитів учасників фокус-груп у містах Рівному, Вінниці, Чернігові, Черкасах та Херсоні. До того ж у кожному з міст учасники

«Якщо люди бачать, що стає краще, люди бачать гарну дорогу, хороший тротуар, кущики підстрижені, все помито, все чисто. То мені здається, що це найвища оцінка мерії, міської ради»

«На думку мешканців Івано-Франківська, з місцевого бюджету можна виділити кошти на підтримку талановитих учнів та додаткову їх мотивацію до навчання через виділення премій учням – переможцям олімпіад і їхнім учителям»

говорили і про наявні роботи з благоустрою центральних парків, і часто додавали про необхідність відповідних робіт у місцях більш віддалених. А також висловлювали побажання більшої збалансованості в розбудові парків відпочинку, щоб вони задовольняли інтереси всіх мешканців.

На підтримку питання благоустрою місць відпочинку учасники звернули увагу на недостатню кількість **громадських вбиралень**. Зокрема, у містах Житомирі та Тернополі учасники фокус-груп стверджували, що дуже не вистачає у міських парках біотуалетів.

Загалом інформанти розповідали про нагальну потребу в **благоустрої місць для відпочинку** й особливо виокремлювали відсутність місць для купання за наявності у місті необхідних для цього водойм. Так, проблеми з пляжами та місцями для купання зафіксовані учасниками фокус-груп у Вінниці, Рівному та Черкасах. Але інформанти вбачають проблему не лише в чистоті та благоустрої пляжної зони, а й в екологічному стані водойм.

«Так, проблеми з пляжами та місцями для купання зафіксовані учасниками фокус-груп у Вінниці, Рівному та Черкасах»

Ще одним нагальним питанням благоустрою міст – учасників проекту інформанти називають **встановлення нових дитячих майданчиків і догляд за ними, що вже є**. Така необхідність існує зокрема в Житомирі та Івано-Франківську. Окремо виділялися питання безпеки на дитячих майданчиках, які не отримують необхідного догляду.

Також викликав чимало нарікань **стан доріг** у містах – учасниках проекту та їх дуже повільний ремонт. На таку нагальну потребу звертали увагу учасники фокус-груп з Рівного, Чернівців, Черкас. Хоча в м. Черкасах, наприклад, оговорюють, що поганий стан міських доріг – це не проблема міста загалом і що на центральних вулицях роботи проведені. Але це лише більше підігріває очікування ремонтних робіт і на віддалених вулицях: *«Дороги також, центральні, роблять. А такі вулички маленькі, провулки і тротуари – це катастрофічна ситуація»* [Черкаси, 1071–1073]. У Вінниці ще на початку фокус-групи учасники заявили, що дороги в місті дуже хороші. Однак саме ремонтні роботи завдають клопоту молодим мешканцям міста. Так, головною проблемою для учасників фокус-групи у Вінниці в цій сфері виявилась проблема сполучення між різними берегами міста та тривала реконструкція Київського мосту.

«Дороги також, центральні, роблять. А такі вулички маленькі, провулки і тротуари – це катастрофічна ситуація»

«Інформанти з Тернополя говорять, що через неупорядковані стоянки виникають затори на вулицях міста»

Також проблеми з пересуванням містом виникають у мешканців через **нестачу місць для паркування** в центральних районах. На цей недолік звернули увагу учасники фокус-груп у містах Тернополі, Івано-Франківську, Чернівцях, Вінниці. Зокрема, інформанти з Тернополя говорять, що через неупорядковані стоянки виникають затори на вулицях міста.

Учасники фокус-груп у містах Вінниці, Черкасах, Чернівцях підкреслили потребу своїх міст у **виділенні велосипедних доріжок**. «Чого ще не вистачає, щоб дійсно казати, що Чернівці [є містом] наближеним до європейських, – це ті самі велодоріжки» [Чернівці, 109–110], – сказав один з інформантів у м. Чернівцях.

Не забули наші учасники і про пішоходів, нагадавши, що **ремонт тротуарів**, а часом і їх повне відновлення на вулицях міст також потребують виділення коштів з місцевого бюджету. Дуже образно описав наявні проблеми з тротуарами один з учасників фокус-групи у м. Чернівцях: «Є місця, та сама Роца, Карбалюка, Вінничанка, де тротуарів практично немає. Є місця, де тротуари є, але якщо вночі пройдеш, то можна дійти до того, що зламати ногу» [Чернівці, 602–604].

«Є місця, де тротуари є, але якщо вночі пройдеш, то можна дійти до того, що зламати ногу»

Учасники фокус-груп з Чернігова й Чернівців звертають увагу на те, що разом з переліченими проблемами з дорогами та тротуарами у містах-учасниках люди з обмеженими можливостями мають додаткові труднощі при переміщенні містом: «Ті пандуси для інвалідів, ну, так, їх поробили останнім часом, але це пародія, будемо відверті. Це не такі пандуси, які мають бути, це просто насипали асфальту під бордюр і вважають, що це заїзд» [Чернівці, 383–385].

Іншим проблемним аспектом у питанні благоустрою є **освітлення вулиць** міст, яке, як зауважили учасники фокус-групи в м. Тернополі, працює не всюди і не завжди. Варто зазначити, що потреба в освітленні вулиць стосується не лише естетичних побажань інформантів, а передусім безпеки проживання в місті. Так, лунали скарги на стан освітлення на вулицях Житомира, Луцька, Тернополя, Івано-Франківська, Чернівців, Вінниці та Черкас.

Заходи контролю за безпритульними тваринами також потребують фінансування з місцевого бюджету, на думку учасників фокус-груп у містах Житомирі, Тернополі та Херсоні. Налагодження роботи притулків для тварин є важливою та нагальною потребою, з погляду учасників фокус-груп, і цю проблему можна вирішити збільшенням фінансування. А мешканці м. Тернополя не оминули увагою й того, що хатні тварини теж потребують піклування при благоустрої міста. З-поміж іншого вони висловилися за **відведення спеціальних майданчиків для вихулу собак**.

«Налагодження роботи притулків для тварин є важливою та нагальною потребою, з погляду учасників фокус-груп, і цю проблему можна вирішити збільшенням фінансування»

2.6 ТРАНСПОРТ

У сфері транспорту інформанти назвали такі бажані заходи, що потребують фінансування з боку місцевої влади:

Хоча серед спонтанних відповідей про фактори комфортного проживання в місті транспорту було приділено багато уваги, при розподілі пріоритетів транспорт найчастіше ставився на шосте місце, як у Житомирі, Луцьку, Рівному, Тернополі та Чернівцях. Але і в інших містах ця сфера вище четвертої сходинки не піднімалася. Причина такої невисокої позиції цієї сфери у загальному переліку може полягати в компактності міст, про яку говорили інформанти у кожній фокус-групі. Тому, власне, інформанти часто окреслювали своє дистанціювання від проблем громадського транспорту: «Місто маленьке, і багато куди можна і пішки пройтися» [Івано-Франківськ, 514].

Але все ж таки проблем у цій сфері інформанти назвали чимало. Найголовніша з них – це потреба **оновлення громадського транспорту**, про яку сказали інформанти усіх міст – учасників проекту, окрім Луцька.

Так, говорячи про потребу у нових автобусах, інформанти в м. Тернополі наголошували на поганому й навіть часом аварійному стані громадського транспорту. «Це несправні маршрутки, це я буквально вчора, позавчора, їду в маршрутку, то вони граються в перегони, що ми мало зуби

«Причина такої невисокої позиції цієї сфери у загальному переліку може полягати в компактності міст, про яку говорили інформанти у кожній фокус-групі»

«Говорячи про потребу у нових автобусах, інформанти в м. Тернополі наголошували на поганому й навіть часом аварійному стані громадського транспорту»

не збираємо в маршрутці, то просто їду, в маршрутці зчеплення до самої п'ятої точки, він їде, в нього на кожній коробці передач зуби на зчепленні скрегочуть, так враження, що воно зараз всьо порозлітається» [Тернопіль, 295–299], – так емоційно описала свої враження від міського громадського транспорту одна з учасниць фокус-групи.

Інформанти при цьому повідомляли, що автобусними перевезеннями займаються здебільшого приватні підприємці. Тому учасники фокус-груп піддавали сумніву взагалі можливість реалізувати оновлення автобусів міста. Відповідно, більший інтерес викликала ідея розвитку саме муніципального громадського транспорту.

Оновлення тролейбусного парку визначили як необхідний для міста захід інформанти з Житомира, Рівного, Тернополя, Чернівців. Посилення фінансування цієї сфери й оновлення парку громадського транспорту має суттєво покращити ситуацію, на думку учасників фокус-групи. *«У нас є ще тролейбусний парк, який можна підтримувати і потрібно підтримувати. Закупляти нову техніку, оновляти її. Це досить екологічний і хороший вид транспорту»* [Рівне, 230–232], – зауважив один з інформантів.

«У нас є ще тролейбусний парк, який можна підтримувати і потрібно підтримувати. Закупляти нову техніку, оновляти її. Це досить екологічний і хороший вид транспорту»

Незручності посилюються недостатньою кількістю маршрутів і кількістю задіяного транспорту на наявних маршрутах. Так, про необхідність **збільшення кількості транспорту на маршрутах** говорили учасники фокус-груп з Івано-Франківська, Черкас, Чернівців та Херсону. А про необхідність **збільшення кількості маршрутів міського транспорту** у віддалені райони міста говорили учасники фокус-груп з Рівного, Луцька, Вінниці, Черкас.

Серед проблем, які можуть бути вирішені швидко, молоді мешканці міст першими називали відсутність прозорого та дієвого **графіку руху громадського транспорту** і відсутність транспорту взагалі ввечері. Так, багато інформантів з Житомира, Рівного, Тернополя та Херсона наголошували на незручному графіку руху громадського транспорту або ж його недоотриманні. У Тернополі громадський транспорт ще на початку розмови був проголошений проблемою номер один, і негативні відгуки інформантів стосувалися передовсім невідповід-

«Серед проблем, які можуть бути вирішені швидко, молоді мешканці міст першими називали відсутність прозорого та дієвого графіку руху громадського транспорту і відсутність транспорту взагалі ввечері»

«Серед корисних нововведень інформанти міст Чернігова, Черкас і Херсона назвали введення GPS-відстеження транспорту на маршруті разом з потребою в подальшому розвитку такої форми контролю за роботою громадського транспорту»

ності графіку руху громадського транспорту його реальній роботі. А інформанти в Рівному говорили про труднощі виконання графіку руху громадського транспорту через малу місткість маршрутних автобусів.

Відповідно, виникають труднощі із **забезпеченням руху громадського транспорту ввечері**. На це скаржилися інформанти Вінниці, Івано-Франківська, Чернігова та Херсона. Через проблеми з графіком руху громадського транспорту та неможливість добратися ввечері додому з роботи місцеві мешканці шукають порятунку, наприклад, у роботодавців, прохаючи про організацію розвезення після роботи.

Серед пропозицій з можливого покращення якості громадських перевезень у м. Вінниці окрім закупівлі нових транспортних засобів і розширення міських маршрутів був варіант розбудови монорельсової дороги: «Можна б було зробити, як за кордоном роблять, монорельсові дороги. Чого ні? Вони не займають місця на дорозі, вони над дорогою, будь ласка, розгрузиться дорога, але тільки треба продумати маршрут нормальний» [Вінниця, 641–644].

Також серед корисних нововведень інформанти міст Чернігова, Черкас і Херсона назвали **введення GPS-відстеження транспорту на маршруті** разом з потребою в подальшому розвитку такої форми контролю за роботою громадського транспорту.

2.7 ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ

У сфері фізичної культури та спорту інформанти назвали такі бажані заходи, що потребують фінансування з боку місцевої влади:

«Больше площадок спортивных. Потому что в моем районе детских площадок наделали, а вот тренажеров каких-то нет. А дети, как бы, растут, и хочется разного, не только все маленького возраста»

Фізичній культурі та спорту частіше за інші сфери відводили останнє, сьоме, місце. Таку низьку позицію більшість учасників фокус-груп аргументували особистою незацікавленістю спортивним життям, а також тим, що фізична культура та спорт – це приватна справа кожного, і місто не зобов'язане у це вкладатись.

Водночас ті інформанти, які виносили цю сферу на більш високий щабель, зазначали потребу міста в більшій кількості **громадських спортивних майданчиків для дітей різного віку**, особливо для підлітків. *«Больше площадок спортивных. Потому что в моем районе детских площадок наделали, а вот тренажеров каких-то нет. А дети, как бы, растут, и хочется разного, не только все маленького возраста»* [Чернігів, 387–389], – сказала одна з інформанток.

Але були й зауваження з приводу того, що не лише спортивними майданчиками обмежується ця сфера – потрібна також **підтримка дитячих спортивних шкіл**. Саме з труднощами в підтримці інтересу дітей до професійного спорту і пов'язували окремі інформанти необхідність збільшення видатків у цій сфері. *«Шкіл спортивних. Вони є... але вони, в принципі, не обладнані, щоб там професійно займатися якимись видами спорту. Того все по мінімуму. Тобто є, але хотілося б краще»* [Луцьк, 146–148], – так обґрунтував цю статтю видатків молодий лучанин.

Також за кошти місцевого бюджету має надаватись підтримка різноманітних спортивних змагань і дітей, які беруть участь у цих змаганнях. **Організація дитячих турнірів та змагань** є необхідним складником заходів за кошти місцевого бюджету в цій сфері, на думку інформантів з міста Івано-Франківська. Також інформанти з Рівного, Вінниці, Чернігова та Херсона озвучили потребу в **спортивних майданчиках для дорослих**. *«Побольше бы в городе поставили таких площадок, как у нас в центре. Там, где не только могут дети заниматься, но и взрослые»* [Херсон, 706–708].

Окремо неодноразово майже в кожному місті – в Житомирі, Рівному, Луцьку, Тернополі, Чернівцях, Вінниці, Черкасах та Херсоні – лунало побажання **розвивати інфраструктуру для професійного спорту**. Вибір важливих для розвитку галузей спорту в одних фокус-групах був загальним – футбольні, баскетбольні майданчики, тенісні корти й т. ін. А в інших спирався на історію спортивних здобутків міста. Так, у Житомирі інформанти вважають необхідним відродити та розвивати байдарочний спорт на кошти місцевого бюджету. А у Херсоні звертають увагу на необхідність підтримки футбольної команди, яка перебуває в комунальному підпорядкуванні.

Учасники фокус-групи у Вінниці висловили ідею організації **оренди велотранспорту як гібридного рішення** для розвитку як сфери транспорту, так і популяризації велоспорту та здорового способу життя.

«У Житомирі інформанти вважають необхідним відродити та розвивати байдарочний спорт на кошти місцевого бюджету. А у Херсоні звертають увагу на необхідність підтримки футбольної команди, яка перебуває в комунальному підпорядкуванні»

3. ОБІЗНАНІСТЬ У ПИТАННЯХ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Зацікавленість питаннями бюджетного процесу в респондентів дуже низька. Більшість учасників продемонстрували повну байдужість до питань формування та розподілу місцевого бюджету, вони аргументували це браком необхідних знань і навичок для розуміння бюджетного процесу, недоступністю інформації про місцевий бюджет, неможливістю впливу на його розподіл та відсутністю власної зацікавленості.

Лише поодинокі учасники фокус-груп могли пояснити, що собою являє місцевий бюджет і звідки в ньому беруться кошти. Стосовно цілей розподілу цих коштів ідей інформанти висловили більше. Зокрема, учасники фокус-групи з Рівного зазначили, що цілеспрямовано не шукають інформації про місцевий бюджет, тим не менше отримують її через місцеві ЗМІ – місцеві канали телебачення та місцеві газети. До того ж, як зазначив один із інформантів з Вінниці, непоінформованість із питань місцевого бюджету не означає повної байдужості до життя міста: так відбувається тому, що джерелом інформації про бюджетні кошти є не офіційні документи, а реальні зміни, що їх спостерігають на вулицях міста молоді вінничани.

«Більшість учасників продемонстрували повну байдужість до питань формування та розподілу місцевого бюджету, вони аргументували це браком необхідних знань і навичок для розуміння бюджетного процесу, недоступністю інформації про місцевий бюджет, неможливістю впливу на його розподіл та відсутністю власної зацікавленості»

Такий шлях визначення бюджету за конкретними заходами був досить поширений серед зацікавлених у цьому питанні інформантів. Так, учасники фокус-групи з Івано-Франківська, Тернополя та Вінниці стверджували, що наявність ремонту на дорогах, облаштування дитячих майданчиків, видача іменних стипендій обдарованим дітям та інші заходи є тими свідченнями про ефективність застосування бюджетних коштів, яких їм цілком достатньо. Хоча один з мешканців м. Тернополя зазначив, що цілеспрямовано шукає інформацію про бюджетні кошти, але переважно за питаннями, які стосуються його інтересів або інтересів його сім'ї: *«В мене дитина у садочку, мені цікаво – скільки фінансуються садочки, чому вони так фінансуються, чому я маю доплачувати, чому там так будують, оці речі»* [Тернопіль, 478–480].

Джерела інформації про місцевий бюджет в учасників фокус-груп дуже різноманітні. Офіційні веб-сайти мера або міської ради своїм джерелом інформації про місцевий бюджет назвали інформанти з міст Івано-Франківська, Тернополя та Херсона. Місцеві ЗМІ виступили джерелом інформації для інформантів з Рівного, Тернополя, Чернівців та Черкас. Офіційну рекламу як джерело інформації про місцевий бюджет згадали в Житомирі та Вінниці. Агітаційні матеріали місцевих осередків політичних партій вважає джерелом інформації учасниця фокус-групи з Івано-Франківська. Новини на інтернет-порталах були джерелом інформації про місцевий бюджет для інформантів з міст Івано-Франківська, Чернівців та Черкас, до того ж одна мешканка Черкас назвала своїм джерелом новини про місто Черкаси в соціальних мережах.

«Учасники фокус-групи з Івано-Франківська, Тернополя та Вінниці стверджували, що наявність ремонту на дорогах, облаштування дитячих майданчиків, видача іменних стипендій обдарованим дітям та інші заходи є тими свідченнями про ефективність застосування бюджетних коштів, яких їм цілком достатньо»

З цікавим побажанням для розширення інформованості мешканців про бюджетний процес міста виступила учасниця з м. Житомира, коли запропонувала організувати особисті публічні виступи мера міста зі звітом громаді.

Особисті зв'язки – також дієве джерело інформації про місцевий бюджет для учасників наших фокус-груп. Інформанти з Житомира, Черкас та Вінниці переконували, що саме особисті зв'язки допомагають їм дізнаватись новини про місцевий бюджет. І зокрема, саме завдяки особистим зв'язкам ці інформанти дізнались про конкурс проектів на громадський бюджет і про можливість участі та голосування.

Інформованість про громадський бюджет серед учасників фокус-груп у містах – учасниках проекту була досить неоднорідна. Так, у Луцьку й Івано-Франківську жоден з учасників фокус-груп не чув про громадський бюджет чи бюджет участі.

У Чернігові, Житомирі, Рівному про бюджет участі було відомо лише окремим учасникам. Вони запам'ятали деякі з проектів, що висувались на голосування, запам'ятали рекламу цих заходів. Але жоден з інформантів не брав активної участі в конкурсі за бюджетні кошти – ні в розробці конкурсних проектів, ні в голосуванні за них, навіть результатів конкурсу не відстежував.

У місті Черкасах серед учасників фокус-групи були ті, хто стежили за конкурсом проектів громадського бюджету та голосували за окремі проекти. Ці інформанти цікавились перебігом конкурсу та голосували на підтримку проектів, які їх зацікавили та збігалися з особистими чи професійними інтересами: «Про черги до лікаря онлайн голосували, звичайно» [Черкаси, 302], «Оскільки цікавлюсь спортом, там цікавили деякі питання, розвиток спортивних майданчиків, тому відслідковував і своїх друзів також підключав до цих голосувань» [Черкаси, 310–312].

«Інформанти з Житомира, Черкас та Вінниці переконували, що саме особисті зв'язки допомагають їм дізнаватись новини про місцевий бюджет. І зокрема, саме завдяки особистим зв'язкам ці інформанти дізнались про конкурс проектів на громадський бюджет і про можливість участі та голосування»

«Інформанти цікавились перебігом конкурсу та голосували на підтримку проектів, які їх зацікавили та збігалися з особистими чи професійними інтересами»

А в містах Тернополі, Чернівцях, Вінниці серед інформантів були ті, хто подавали на конкурс громадського бюджету власні проекти. Інформант із Тернополя розповів, що спостерігаючи за конкурсом проектів, зауважив певні труднощі бюрократичного та політичного характеру: законодавчі обмеження в реалізації конкурсних проектів, нерівні умови голосування, організаційні труднощі. Учасник фокус-групи з міста Чернівців цього року бере участь у конкурсі проектів громадського бюджету: інформант стверджує, що не мав труднощів ні з отриманням необхідної інформації по проекту, ні з оформленням заявки, і йому ніхто з цим не допомагав.

Усі інформанти, що брали участь у конкурсах проектів громадського бюджету, підкреслили рівні можливості для участі всіх, хто бажає.

У м. Херсоні в учасників фокус-групи сформувалося парадоксальне ставлення до бюджету участі: воно здебільшого негативне, незважаючи на те, що власного досвіду в реалізації таких проектів – подачі заявки чи підтримання іншої заявки на конкурс – ніхто з учасників не має. Причиною цього ставлення був названий негативний досвід подібних проектів попередніх років. Популяризації громадського бюджету серед учасників фокус-групи не сприяла навіть інформаційна кампанія на його підтримку в місцевих ЗМІ. Також учасники фокус-групи у м. Херсоні висловили думку про те, що для виконання громадських проектів, можливо, потрібно шукати благодійне фінансування, а не витратити кошти міського бюджету.

«Усі інформанти, що брали участь у конкурсах проектів громадського бюджету, підкреслили рівні можливості для участі всіх, хто бажає»
